

*Ярова Ю.М.,
викладач кафедри маркетингу та підприємництва,
Вінницький кооперативний інститут*

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВО-РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Анотація. Стаття присвячена проблемам фінансово-ресурсного забезпечення реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва на сільських територіях. В статті розкрито інструменти державної політики покращення фінансового забезпечення реалізації потенціалу розвитку малого бізнесу на сільських територіях.

Ключові слова: потенціал, мале підприємництво, підприємницька діяльність, підприємництво, малий бізнес.

Постановка проблеми. Значимість вивчення сектору малого бізнесу на місцевому рівні, зокрема сільських територіях, обґрунтовано перш за все важливими відмінностями в наявності природних і грошових ресурсів в різноманітних частинах країни. Значною проблемою розвитку суб'єктів малого бізнесу на сільських територіях України потрібно визнати брак кадрів як таких, а особливо – кваліфікованого трудового ресурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сектору малого підприємництва присвячені праці таких вчених: А. Сміта, Й. Шумпетера, Р. Кантільйона, Д. Рікардо, Дж.М. Кейнса, А. Маршалла, М. Вебера, С. Фішера, І.Й. Малого, В.М. Феценко, К.Р. Макконелла, А.С. Гальчинського. В результаті узагальнення результатів досліджень функціонування сектору малого підприємництва обґрунтовано існують підстави стверджувати, що його роль в системі національного господарства реалізується через вплив на темпи економічного зростання і формування ВВП, створення передумов для структурної передумови і модернізації економіки та економічних відносин, насичення внутрішнього ринку товарами і послугами, вплив на демонополізацію та усунення інших

деформацій і диспропорцій розвитку економіки, реалізацію низки вагомих соціальних функцій і завдань.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Важливість вивчення розвитку малого підприємництва на сільських територіях, обґрунтовано перш за все важливими відмінностями в наявності природних і грошових ресурсів в різноманітних частинах країни [1, с. 15]. Відповідно до цього, при уточненні суті потенціалу малого бізнесу принципово брати до уваги і нюанси і особливості функціонування та становлення цього сектора економіки на сільських територіях.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є оцінка інструментів формування фінансово-ресурсного забезпечення реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва на сільських територіях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з найскладніших аспектів реалізації державного регулювання підтримки і забезпечення розвитку малого підприємництва (а, через це, й чи не найбільшою перешкодою ефективності державної політики в цьому напрямі в Україні) як сектора національного господарства в умовах обмеженості бюджетних ресурсів є формування достатнього для цього фінансово-ресурсного забезпечення.

Вказане актуалізує два надважливих завдання в контексті реалізації ефективної і належної державної політики реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва на сільських територіях України:

– перше – ідентифікації повноцінної системи елементів фінансово-ресурсного забезпечення малого підприємництва;

– друге – обґрунтування джерел формування та інструментів, засобів залучення і використання елементів фінансово-ресурсного забезпечення в цілях розвитку і реалізації потенціалу малого підприємництва.

На рис. 1 запропоновано систему елементів фінансово-ресурсного забезпечення державної політики реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва на сільських територіях України та інструменти його формування, впровадження якої дозволить вирішити ці завдання.

Як було встановлено за результатами експертного опитування, головною перешкодою на шляху активізації діяльності у секторі малого підприємництва на вітчизняних сільських територіях є брак фінансового ресурсу на обслуговування поточної комерційно-господарської діяльності, забезпечення розширення її масштабів, започаткування нових напрямів бізнесу, його диверсифікації, стимулювання зростання продуктивності праці персоналу, реалізацію маркетингових заходів, програм співпраці з постачальниками і споживачами товарів (послуг) і т. ін. Вирішення цієї проблеми забезпечило б підвищення економічної ефективності і збільшення обсягів господарської діяльності у цьому секторі економіки.

Натомість, виходячи з реалій розвитку малого підприємництва на сільських територіях України, а також їх значно гірший стан функціонування в порівнянні з суб'єктами малого бізнесу інших територій держави, акумулювання достатнього фінансового ресурсу тут видається об'єктивно ускладненим.

Впливають такі 5 пріоритетних та потенційно можливих джерел акумулювання фінансового ресурсу розвитку малого бізнесу на сільських територіях:

- 1) ресурси суб'єктів фінансово-кредитної системи;
- 2) кошти спеціалізованих фондів та структур фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва;
- 3) ресурс населення, сформований переважно за рахунок доходів від зовнішньої трудової міграції;
- 4) державна бюджетно-грантова підтримка;
- 5) кошти фондів міжнародної технічної допомоги.

Сьогодні існують можливості для організації співпраці влади, фінансово-кредитних структур і малого бізнесу. Світова практика свідчить, що в аналогічних цілях можуть застосуватися такі інструменти, як забезпечення пріоритетної підтримки проектів малих підприємств при реалізації національних технологічних ініціатив; розвиток стандартів кредитування) суб'єктів малого підприємництва; збільшення максимально можливого обсягу фінансування в рамках одного проекту суб'єкта малого бізнесу; розвиток системи страхування вкладів за рахунок поширення їх дії на вклади мікропідприємств – юридичних осіб.

Окремим напрямом інтеграції фінансово-кредитних структур в систему фінансової підтримки сектору малого підприємництва на сільських територіях України є розвиток мікрофінансування. В таких цілях органам державного управління потрібно розробити та впровадити механізм сек'юритизації портфелів позик макрофінансових організацій та механізму надання банківських кредитів суб'єктам малого підприємництва на сільських територіях держави мікрофінансовим організаціям під поручительство і гарантії держави. Це дозволить забезпечити формування мікрофінансовими організаціями окремого фінансового ресурсу, що буде скеровуватися виключно на цілі кредитування представників малого бізнесу на сільських територіях.

В цілях усунення зловживань відносно нецільового використання кредитних коштів доречно ввести норму, за якої позичальник має довести, що проект реалізується саме на сільських територіях, а також штрафні санкції у вигляді підвищеної відсоткової ставки в разі порушення цієї норми.

Наступним інструментом, що може використовуватися державою для покращення фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва на сільських територіях, є створення спеціалізованих фондів та структур фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва. Це позитивна світова практика, коли держава усвідомлює, що окремі сектори економіки, види економічної діяльності, території тощо характери-

СКЛАДОВІ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	Економічна	<p>СИСТЕМА ЕЛЕМЕНТІВ ФІНАНСОВО-РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ</p> <ul style="list-style-type: none"> • фінансові ресурси • трудові ресурси • сировинні ресурси, матеріально-технічне забезпечення • земельні ділянки, приміщення • базова техніко-технологічна база • комерційно-збутова та логістична інфраструктура • інвестиції 	<p>ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ</p> <ul style="list-style-type: none"> • інституціоналізація та реалізація спеціалізованих банківських фінансово-кредитних програм, створення фондів фінансово-кредитної підтримки; залучення коштів трудових мігрантів; бюджетно-грантова підтримка; залучення міжнародної технічної допомоги; • посилення соціальної відповідальності бізнесу за підготовку кадрів; використання державного замовлення на викладацьку діяльність та підготовку кадрів на селі; • створення і розвиток локальних інтегрованих систем, кластерів за участі великих і малих підприємств; • підготовка і надання в пільгове використання суб'єктами МП вільних земельних ділянок і приміщень; • підтримка франчайзингових програм виробників з розвитку виробничого комплексу сільських територій; • створення та підтримка функціонування електронно-комунікаційних збутових площадок та мереж; • впровадження інструментів інвестування у підприємництво коштів заробітчан, розвиток споживчої, сільськогосподарської та кредитної кооперації на селі; • ініціювання реалізації та підтримка проектів співпраці суб'єктів МП пріоритетних видів економічної діяльності та освітніх, науково-дослідних структур, інноваційних фірм, імпортерів сучасних технологій; • створення системи бізнес-інкубаційної підтримки суб'єктів МП; фінансування за безпечності МП «пакетом» типових бізнес-консалтингових та інформаційних послуг; • розвиток на сільських територіях дієздатних елементів бізнес-інфраструктури; • моніторинг стану розвитку та реалізації креативного підприємницького потенціалу сільського населення
	Соціальна	<ul style="list-style-type: none"> • сучасні технології, інновації 	
	Політико-суспільна	<ul style="list-style-type: none"> • консалтинговий, маркетинговий, юридичний та ін. супровід • інформація, знання • нематеріальні активи, інтелектуальна власність 	

Рис. 1. Система елементів фінансово-ресурсного забезпечення державної політики реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва на сільських територіях України та інструменти його формування

Джерело: авторська розробка

зуються значно нижчим рівнем інвестиційної, а, звідси, й фінансової привабливості. Відтак, необхідно створювати спеціалізовані фінансові структури, головне завдання яких – покращення доступності та здешевлення банківських кредитів і позик для специфічних груп реципієнтів.

Значним незадіяним на сьогодні фінансовим ресурсом стимулювання розвитку малого бізнесу на сільських територіях України є ресурс населення, зокрема кошти отримані від зовнішньої трудової міграції. З огляду на те, що за різними оцінками закордоном легально чи неофіційно працює понад 10 млн українців, більшість яких з сільських поселень та малих міст, районних центрів, на сільських територіях акумульовано доволі потужний фінансовий ресурс.

Наступний інструмент державної політики покращення фінансового забезпечення реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва на сільських територіях стосується більш активного застосування державної бюджетно-грантової підтримки. Мова тут йде про підвищення ефективності системи просторово-секторального розвитку територій (у нашому випадку – сільських). Для забезпечення якісного збалансованого поступу цих територій потрібна розробка відповідних генеральних планів із чітким стратегічним баченням перспективних напрямів розвитку територій, секторів, галузей та видів економічної діяльності, розміщення продуктивних сил та об'єктів господарства, соціальної сфери, інфраструктури.

На основі результатів планування виділяється відповідний бюджетний ресурс та здійснюється залучення коштів з інших джерел і ці кошти спрямовуються на реалізацію проектів суб'єктів малого бізнесу, що мають важливе прикладне значення в контексті соціально-економічного розвитку сільських територій України.

Суттєвим доповненням системи фінансового забезпечення реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва на сільських територіях нашої держави можуть стати кошти фондів міжнародної технічної допомоги. На сьогодні наявна значна кількість

проектів, які пропонуються до фінансування з боку фондів ЄС та організацій інших держав світу і в яких реципієнтами коштів можуть стати суб'єкти малого підприємництва, що функціонують на сільських територіях України.

Водночас, головною перешкодою на шляху участі в реалізації проектів, які пропонуються організаціями зовнішньої технічної допомоги є, по-перше, не обізнаність вітчизняних підприємців про відповідні проекти; по-друге, невміння формувати якісні конкурентоспроможні заявки та здійснювати проектування і планування проектів; по-третє, не розуміння того, що суспільно-соціальні проекти фактично слугують й доповненням бізнес-діяльності, дозволяють в певній мірі диверсифікувати бізнес та залучити додатковий фінансовий ресурс, ефективно використання якого створює додану вартість та розширює фінансові можливості, адже відповідний ресурс після завершення проектів може скеровуватися на розвиток бізнесу, в кінці-кінців – реалізацію заходів соціальної відповідальності бізнесу.

Значною проблемою розвитку суб'єктів малого бізнесу на сільських територіях України потрібно визнати брак кадрів як таких, а особливо – кваліфікованого трудового ресурсу. Занепад цієї частини території нашої держави призвів до того, що особи з вищим рівнем інтелектуального, фізичного та трудових потенціалів емігрують у великі міста та закордон в цілях пошуку більш високооплачуваної та стабільної зайнятості, вищого рівня якості життя. Це створює непереборний бар'єр для бізнесу, суб'єкти якого просто не в змозі віднайти і залучити необхідний для здійснення господарської діяльності інтелектуально-кадровий ресурс.

Завдання розвитку суб'єктів малого підприємництва сільських територій, що спеціалізуються на видах економічної діяльності зі значним рівнем доданої вартості, суттєво ускладнюється через низький рівень їх забезпеченості (йдеться в першу чергу не стільки про наявність, як про систему постачання) сировинними ресурсами та матеріально-технічними засобами. Виправлення

цієї ситуації можливе шляхом критичного зростання рівня ділової активності та розвитку торговельно-логістичної інфраструктури сільських територій, чого в найближчі періоди досягнуто не буде.

Відтак, органам влади слід використувати іншу альтернативу, яка полягає у стимулюванні створення локальних інтегрованих структур, кластерів, техніко-впроваджувальних зон. Бажано аби однією зі сторін таких об'єднань виступало потужне (велике або середнє з міцними позиціями на ринку) підприємство, у т. ч., що здійснює діяльність у великому місті, обласному центрі, на експорт. Таким чином, здійснюватиметься перерозподіл та більш якісне розміщення продуктивних сил в рамках обласної економіки.

Іншим аспектом проблеми, що аналізується, є те, що на сьогодні вкрай низьким залишається ефективність використання земельних ділянок та приміщень сільських територій. Відомо, що це головні ресурси, без яких не може обійтися практично жоден бізнес. Відтак, з боку центральної влади потрібно здійснювати активну діяльність орієнтовану на зміну стимулів і психології місцевих громад щодо усвідомлення і розуміння постулату: активізація підприємницької діяльності є найкращою передумовою для соціально-економічного розвитку територій, покращення їх інвестиційної привабливості, підвищення рівня доходів і якості життя місцевого населення. Відтак, в цих цілях критично необхідно забезпечити поточних і перспективних підприємців необхідними для них приміщеннями і земельними ділянками. Світовий досвід свідчить, що навіть безоплатна передача цього ресурсу забезпечує десятикратну віддачу.

З огляду на обмеженість розвитку внутрішнього ринку потрібно вести мову про переважаючу орієнтацію суб'єктів підприємницького сектору на субрегіональному рівні не стільки на торговельну, як на діяльність з виробництва продукції, яка дозволяє в подальшому просувати її на ринки більш розвинених територій та на експорт. Втім, невід'ємною умовою такої спеціалізації сільських територій є наявність на них базової техніко-технологічної бази виробництва.

Зазначене потребує впровадження альтернативних способів та підходів, до яких віднесемо державну підтримку різного роду франчайзингових програм для провідних виробничих підприємств держави і регіону. На сьогодні більшість з них не передбачає таких шляхів розвитку власного бізнесу. Втім, ініціативами місцевих громад вони здатні скористатися. Йдеться про організаційну, економічну, фінансово-гарантійну та іншу підтримку з боку місцевих органів влади яка надаватиметься виробникам з обласних центрів і великих міст, які на франчайзингових засадах розвиватимуть власну мережу на сільських територіях, залучають для цього ресурс місцевого бізнесу та населення. Вказаний інструмент має значні диверсифікаційні переваги, адже, з однієї сторони, забезпечує здешевлення вартості виробництва, а, з іншої, – перерозподіл фінансово-ресурсного забезпечення з більш економічно розвинених територій на депресивніші, зокрема території сільських поселень.

Перешкодами покращення інвестиційної привабливості сільських територій України є низький рівень їх соціально-економічного розвитку та ділової активності населення, несформованість інвестиційної та інноваційної інфраструктури, промоції підготовлених інвестиційних проектів, системи державної підтримки інвестиційної діяльності на субрегіональному рівні.

В продовження державної політики у руслі посилення інвестиційної активності важливо вести мову й про достатній рівень інноваційної діяльності представників малого бізнесу в сільських поселеннях. В іншому разі їм складно буде виходити на ринки і конкурувати з більш потужними суб'єктами господарювання з великих міст і більш економічно розвинених територій. Умови конкуренції передбачають також і залучення у підприємницьке середовище сільських територій сучасних технологій, чого практично неможливо досягти без створення відповідних умов для їх імпорту, а також для активізації співпраці з освітньо-науковим сектором. На наше переконання, всі сільські території України характеризуються потужним потенціалом

розвитку певного виду економічної діяльності. Це або сільське господарство, або туризм і рекреація, або відновлювальна енергетика, або спорт тощо. Саме тому, органам влади потрібно вміти ідентифікувати цей потенціал і забезпечити сприяння його розвитку і реалізації. Широкі перспективи слугуватимуть їй джерелом для широкомасштабних інвестицій, а також передових технологій. Іншого шляху їх залучення на сільські території не існує. Натомість, використання цих можливостей – безальтернативний засіб розвитку і диверсифікації їх підприємницького сектору – основи сталого поступального соціально-економічного розвитку і гідного місця в державній та регіональних господарських системах.

Значною слід також вважати і потребу суб'єктів малого підприємництва, які здійснюють діяльність на сільських територіях України, й у інформаційно-консалтинговій підтримці. Доволі часто місцеві підприємці не мають достатніх навиків для розробки бізнес-плану в цілях залучення банківського кредиту, ретельного планування і обрання найбільш раціонального способу реалізації перспективної бізнес-ідеї, підготовки та промоції інвестиційного проекту, здійснення обліку і аудиту фінансово-господарської діяльності. Консалтингові структури здебільшого пропонують такі послуги в обласному центрі та великих містах, їх отримання призводить до зростання вартості і погіршення параметрів конкурентоспроможності товарів (продукції, послуг) малих суб'єктів підприємництва з віддалених територій. Вирішення цієї проблемної ситуації потребує стимулювання просування інформаційно-консалтингових послуг на сільські території і здешевлення їх вартості для суб'єктів малого бізнесу.

Не меншими є й обсяги потреби суб'єктів малого бізнесу на сільських територіях й у маркетинговій підтримці та юридичному супроводі бізнесу. Йдеться про цілий комплекс питань – від дослідження ринку, його цільових сегментів, їх місткості, купівельної спроможності покупців, до – ідентифікації та формування необхідних властивостей продукції (товарів, робіт, послуг), її

просування на ринок, ціноутворення, інституціалізації відносин з постачальниками та споживачами, суб'єктами інфраструктури та підтримки бізнесу.

Сучасні умови конкуренції ставлять перед органами влади, відповідальними за підтримку підприємництва, нові завдання та виклики. Серед таких – розвиток нових знань, використання нематеріальних активів, створення і впровадження об'єктів інтелектуальної власності. На нашу думку, в цих аспектах також криються важливі чинники реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва сільських територій України. Аргументи на користь такого висновку наступні. По-перше, це значний далеко не реалізований потенціал поступу сільського господарства, особливо його малих форм господарювання, де широко можуть використовуватися інновації та нематеріальні активи, інтелектуальна творча діяльність та значні працелюбство і хист вітчизняного сільського населення. По-друге, це культурні традиції та місцеві творчі ремесла, де існує історичний досвід та сучасний потенціал створення нових унікальних взірців продукції. По-третє, це туризм і рекреація, де широко можуть застосовуватися нові та, з огляду на природно-кліматичний і культурний потенціал, унікальні види послуг.

Для реалізації відповідного потенціалу органам влади потрібно впровадити інструмент моніторингу стану розвитку та реалізації творчого підприємницького потенціалу населення сільських територій з метою подальшої активізації його залучення до програм транскордонного і інтеррегіонального співробітництва. Розвиток творчих індустрій потрібно визначити пріоритетним напрямом розвитку сільських і депресивних територій, для чого необхідні розробка і реалізація відповідних програм, які стимулюватимуть ефективне використання культурних і творчих ресурсів в межах активізації творчих індустрій, забезпечать виявлення креативних осіб у периферійних територіях, отримання ними відповідного рівня освіти за рахунок державного замовлення та працевлаштування у рідних населених пунктах в межах програми «перше робоче місце» [2].

Вказане, окрім розвитку творчих ремесел, одночасно орієнтоване й на покращення інтелектуально-кадрового ресурсу розвитку сільських територій України. В сукупності реалізація визначених інструментів державного регулювання сприятиме покращенню фінансово-ресурсного забезпечення реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва на вітчизняних сільських територіях.

Висновки і пропозиції. Реалізація визначених заходів державного регулювання об'єктивно потребує покращення системи фінансово-ресурсного забезпечення становлення і подальшого розвитку сектора малого підприємництва сільських територій України. Елементами фінансово-ресурсного забезпечення є фінансові, трудові та сировинні ресурси, матеріально-технічне забезпечення, земельні ділянки, приміщення, техніко-технологічна база, комерційно-збутова та логістична інфраструктура, інвестиції, сучасні технології, інновації, консалтинговий, маркетинговий, юридичний та ін. супровід, інформація, знання, нематеріальні активи, інтелектуальна власність. Вбачається їх комплексне залучення з таких джерел: ресурси суб'єктів фінансово-кредитної системи; кошти спеціалізованих фондів та структур фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва; ресурс населення, сформований переважно за рахунок доходів від зовнішньої трудової міграції; державна бюджетно-грантова підтримка; кошти фондів міжнародної технічної допомоги.

Література:

1. Корнецький А.О. Формування та реалізація регіональної політики розвитку малого підприємництва: монографія. – Дніпро, УМСФ, 2016. – 140 с.

2. Волошин В.І., Флейчук М.І. Щодо засобів розвитку транскордонного підприємництва в малих містах та гірських депресивних районах: Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lv.niss.gov.ua/articles/351/>.
3. Кредісов В.А. Організаційно-економічні форми підприємництва та проблеми його розвитку. Менеджмент. – 2008. – № 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Menedzhment/2008_10/kredisov.htm.
4. Воротіна Л.І. Можливості збереження підприємств сектору малого бізнесу економіки України. Збірник «Теоретичні та прикладні питання економіки». – Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2009_19/zb19_05.pdf.
5. Шувар Б.І. Аналіз передумов розвитку малого підприємництва на селі. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – № 8, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4346>.

Яровая Ю.М. Инструменты финансово-ресурсного обеспечения реализации потенциала развития малого предпринимательства на сельских территориях

Аннотация. Статья посвящена проблемам финансово-ресурсного обеспечения реализации потенциала развития малого предпринимательства на сельских территориях. В статье раскрыты инструменты государственной политики улучшения финансового обеспечения реализации потенциала развития малого бизнеса на сельских территориях.

Ключевые слова: потенциал, малое предпринимательство, предпринимательская деятельность, предпринимательство, малый бизнес.

Yarova Y.M. Tools of financial and resource support for the implementation of the potential of small business development in rural areas

Summary. The article is devoted to the problems of financial and resource support for realization of the potential of small business development in rural areas. The article outlines the tools of the state policy to improve the financial provision of the implementation of the potential of small business development in rural areas.

Keywords: potential, small entrepreneurship, entrepreneurial activity, entrepreneurship, small business.